

تفاسیر شیعه در قرن دوازدهم هجری

عقیدی بخشایشی

قرن دوازدهم هجری، قرن بازگشت به اخبار و احادیث، قرن سرخوردگی فلسفه و حکمت و علوم عقلی است.

در این قرن پرورش یافتگان دوران حکومت صفویه به مرحله ظهور و نمود رسیده‌اند و آثار خود را ارائه داده‌اند.

گرچه در نیمه دوم این قرن، خرابی و وحشت در عهد استیلای افغانه به کشور ایران به ویژه پایتخت آن: اصفهان راه یافت و آبادیهای کشور رو به ویرانی نهادند و مردم ایران پراکنده و بی سر و سامان گشتند، ولی باز می‌بینیم که در اواخر سلطنت افشاریان تلاشهای فرهنگی رونق گرفته است، و اصفهان مرکز جنبش ادبی و حوزه فرهنگی قرار گرفته، و حرکت، ادامه و استمرار داشته است تا این که در عهد کریمخان زند از اهمیت شایان توجهی برخوردار گشته است.

ادباء، علماء و مفسران عالیقدری به ظهور پیوسته‌اند که از باب نمونه در نیمه دوم قرن ۱۲ هجری طریقه فصحای قدیم، زنده و احیاء شده است و به شیوه آنان شعر سروده‌اند، از شاعران نامدار آن قرن سید محمد شعله (متوفی ۱۱۶۰ هـ.ق). در همان سال قتل نادرشاه و میر سیدعلی مشتاق (متوفی ۱۱۷۱ هـ.ق) و میر محمد نصیر اصفهانی (متوفی ۱۱۹۱ هـ.ق) به وقوع پیوسته‌اند.

تفسیر و مفسران

با وجود درخششهای ادبی و شعری، در زمینه تفسیر و علوم اسلامی یک نوع حرکت ارتجاعی و بازگشت به روش اخباری‌گری و تجمد روی ظواهر الفاظ بدون تعمق در مفاهیم

ومعانی و انصراف از روشهای فلسفی و منطقی که از سفارشها و توصیه‌های پیشوایان معصوم (ع) می‌باشد صورت پذیرفته است چون خود آنان فرموده‌اند: یک درایت به جا و سازنده و روی تعقل بهتر از هزار روایت و نقل بی‌درایت می‌باشد.

در هر صورت نوع تفاسیری که از این عهد به یادگار داریم نوعاً تفاسیر نقلی و اثری است جز تعداد اندکی که یک نوع حالت مزجی دارند.

در این عصر بابیش از ۵۰ نوع تفسیر جدید برخورد می‌کنیم که به صورت اجمال و فشرده به بازگویی آنها می‌پردازیم:

دهه اول و دوم قرن ۱۲

- ۱ - تفسیر دیلمانی (م ۱۱۰۰ هـ.ق)
- ۲ - مقیاس العرفان تنکابنی (اوائل ۱۱۰۱ هـ.ق)
- ۳ - کنزالحقائق و بحرالدقائق (م ۱۱۰۲ هـ.ق)
- ۴ - تفسیر حویزی صاحب ایجازالمقال (م ۱۱۰۳ هـ.ق)
- ۵ - تفسیر سورة الفتح (م ۱۱۰۴ هـ.ق)
- ۶ - تفسیر نورالانوار رضی (م ۱۱۰۴ هـ.ق)
- ۷ - تفسیر شیخ محمد بن حسن حر عاملی (م ۱۱۰۴ هـ.ق)
- ۸ - انوار الهدایة کرمانی (م ۱۱۰۷ هـ.ق)
- ۹ - تفسیر البرهان سید هاشم بحرانی (م ۱۱۰۹ هـ.ق)
- ۱۰ - تفسیر الهادی سید هاشم بحرانی (م ۱۱۰۹ هـ.ق)
- ۱۱ - تفسیر نورالانوار حسینی (م ۱۱۰۷ هـ.ق)
- ۱۲ - تفسیر الانحاف زیدی (م ۱۱۱۰ هـ.ق)
- ۱۳ - تفسیر مشرق السعدین (م ۱۱۰۹ هـ.ق)
- ۱۴ - تفسیر منهاج التأویل (م ۱۱۱۰ هـ.ق)
- ۱۵ - تفسیر مجلسی (م ۱۱۱۱ هـ.ق)
- ۱۶ - تفسیر سید نعمه الله جزائری (م ۱۱۱۲ هـ.ق)
- ۱۷ - تفسیر شیخ محمد رضا خاتون آبادی (م ۱۱۱۲ هـ.ق)
- ۱۸ - تفسیر نورالثقلین حویزی (م ۱۱۱۲ هـ.ق)

- ۱۹ - تعلیقہ جرائری برزیدۃ البیان اردبیلی (م ۱۱۱۲ هـ ق)
 ۲۰ - تفسیر خلخالی (م ۱۱۱۵ هـ ق)
 ۲۱ - تفسیر تفسیلی (م ۱۱۱۵ هـ ق)
 ۲۲ - تفسیر خاتون آبادی (م ۱۱۱۶ هـ ق)
 ۲۳ - تفسیر شیخ احمد حرّ عاملی (م ۱۱۲۰ هـ ق)

تفاسیر دهه سوم و چهارم و پنجم قرن ۱۲

- ۲۴ - تفسیر سلیمان بحرانی (م ۱۱۲۱ هـ ق)
 ۲۵ - تفسیر عرش السماء میر حبیب اصفهانی (م ۱۱۲۱ هـ ق)
 ۲۶ - تفسیر تنکابنی مشهور به تفسیر سراب (م ۱۱۲۴ هـ ق)
 ۲۷ - تفسیر سوره الملك طالقانی (م ۱۱۲۵ هـ ق)
 ۲۸ - تفسیر ملا محمد صالح خاتون آبادی (م ۱۱۲۶ هـ ق)
 ۹۲ - حاشیه برانوارالتنزیل بیضاوی (م ۱۱۲۷ هـ ق)
 ۳۰ - تفسیر سوره بنی اسرائیل زاهدی میلانی (م ۱۱۲۷ هـ ق)
 ۳۱ - تفسیر الآیات البینات استرآبادی (م ۱۱۳۰ هـ ق)
 ۳۲ - تفسیر میرزا عبدالله افندی صاحب ریاض العلماء (م ۱۱۳۰ هـ ق)
 ۳۳ - تفسیر خوانساری (م ۱۱۳۰ هـ ق)
 ۳۴ - ترجمه تفسیر البرهان بحرانی (م ۱۱۳۱ هـ ق)
 ۳۵ - تفسیر مدرسی اصفهانی (م ۱۱۳۴ هـ ق)
 ۳۶ - تفسیر الوجیز فی تفسیر القرآن العزیز عاملی (م ۱۱۳۵ هـ ق)
 ۳۷ - تفسیر البحر الموج فاضل هندی (م ۱۱۳۵ هـ ق)
 ۳۸ - تفسیر ایناس سلطان المؤمنین (م ۱۱۳۹ هـ ق)
 ۳۹ - تفسیر ملا محمد بن علی نجار شوشتری (م ۱۱۴۰ هـ ق)
 ۴۰ - تفسیر مرآة الانوار فتونی نباطی (م ۱۱۴۰ هـ ق)
 ۴۱ - تفسیر صوافی الصافی (م ۱۱۴۰ هـ ق)
 ۴۲ - لوامع التأویل حسینی (م ۱۰۴۳ هـ ق)
 ۴۳ - آیات الاحکام نادری (م ۱۰۴۵ هـ ق)
 ۴۴ - الوجیز فی تفسیر القرآن العزیز (م ۰۴۸۱ هـ ق)
 ۴۵ - تفسیر تحصیل الاطمینان تبریزی (م ۱۱۴۹ هـ ق)
 ۴۶ - تفسیر قلاند الدّرر ملا محمد اشرف (م ۱۱۵۰ هـ ق)

تفاسیر دهه ششم و هفتم و هشتم قرن ۱۲

- ۴۷ - تفسیر مجمع النورین (م ۱۱۵۶ هـ ق)
 ۴۸ - تفسیر حکیم جوادی (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۴۹ - تفسیر قاضی خوزانی (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۵۰ - تفسیر قاضی محمد ابراهیم (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۵۱ - تفسیر امیر محمد خاتون آبادی (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۵۲ - تفسیر کربلائی دماندی (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۵۳ - تفسیر آیه ۱۱۸ از ملا رفیعاً گیلانی (م ۱۱۶۰ هـ ق)
 ۵۴ - تفسیر صفوة الصفا (م ۱۱۶۵ هـ ق)
 ۵۵ - تفسیر سوره یوسف علی نجار شوشتری (م ۱۱۶۸ هـ ق)
 ۵۶ - تفسیر آیات البینات نقیب (م ۱۱۶۸ هـ ق)
 ۵۷ - تفسیر نیل فروش (م ۱۱۷۰ هـ ق)
 ۵۸ - تفسیر خاجوئی (ملا اسماعیل) (م ۱۱۷۳ هـ ق)
 ۵۹ - تفسیر سید رضوی (م ۱۱۳۷ هـ ق)
 ۶۰ - تفسیر الدرر الملتقطه مازندرانی (م ۱۱۷۳ هـ ق)
 ۶۱ - الوجیز فی تفسیر القرآن العزیز ابی الجامع (م ۱۱۷۳ هـ ق)
 ۶۲ - تفسیر سورة الجمعة (م ۱۱۷۵ هـ ق)
 ۶۳ - تفسیر الفوز الکبیر (م ۱۱۶۲ هـ ق)
 ۶۴ - الاسنی فی تفسیر آیه دنی فتدلی (م ۱۱۸۶ هـ ق)

تفاسیر دهه نهم و دهم قرن ۱۲

- ۶۶ - تفسیر الاتحاف زیدی (م ۱۱۸۲ هـ ق)
 ۶۷ - تفسیر محمد رفیع یزدی (م ۱۱۹۱ هـ ق)
 ۶۸ - تفسیر زیدی (م ۱۱۹۱ هـ ق)
 ۶۹ - تفسیر تفلیسی (م ۱۱۷۹ هـ ق)
 ۷۰ - تفسیر مناهل التحقيق (م ۱۱۹۹ هـ ق)

اینها نموداری از تفاسیر شیعه در قرن دوازده می باشد که تفصیل آن در طبقات مفسران شیعه جلد سوم آمده است طالبین به آن کتاب مراجعه خواهند نمود.